

emanades de l'IEC.

La **Declaració** que precedia les Normes de 1932, ho deia explícitament:

“la llengua pròpia és la més alta manifestació de la personalitat d'un poble i (...) aquells pobles que han recobrat la seua consciència com a tals no sols s'entreguen a l'ús del seu propi parlar, sinó que aspiren a la seua màxima depuració com a fenomen cultural i com a prova que volen tornar a ser ells mateixos”.

Ara bé, quan el poble valencià començava a “sentir la dignitat de la llengua pròpia”, era necessari remoure alguns obstacles. Un d'ells “potser el més gran, radica en la manca d'unitat ortogràfica”.

Protagonistes de l'acord

Les veus favorables a la unificació de criteris venien d'anys enrere, però és ben probable que, sense les possibilitats que semblava obrir la República, el fet material de l'acord s'hagués retardat més encara, o no s'hagués produït mai.

Com s'ha dit reiteradament, malgrat que la Declaració fou subscripta per molts homes (i cap dona, tot i que

sí que n'hi havia en les organitzacions valencianistes) uns pocs van tenir la màxima responsabilitat en l'èxit de la iniciativa. Així ho van reconèixer en articles coetanis Teodor Llorente i Falcó, director de *Las Provincias* i Enric Soler i Godes, els quals anomenaven explícitament Adolf Pizcueta, Salvador Guinot, Lluís Revest, Emili Gómez Nadal, Gaietà Huguet, Salvador Carreres i Zacarés, Joaquim Reig i Àngel Sánchez Gozalbo, com a personalitats més directament implicades en la consecució de l'acord. Entre les institucions, les que van jugar més obertament a favor foren el Centre de Cultura Valenciana, la Societat Castellonenca de Cultura i el Setmanari *El Camí*. Gent diversa, com ho eren molts altres dels firmants: Nicolau Primitiu Gómez Serrano, Lluís Fullana, Leopold Tréner, Ignasi Villalonga, Felip Mateu i Llopis, Joan Beneyto Pérez, Francesc Carreres de Calatayud, Honori Garcia, Maximilià Thous i Orts i el seu fill, M. Thous i Llorenç, Francesc Figueras Pacheco... En qualsevol cas, convé recordar que les bases ortogràfiques foren obra, quasi exclusivament, de Lluís Revest i Corzo, mentre que el Vocabulari or-

togràfic publicat tot seguit per l'Estel, reunit la Declaració i les Normes, estigué a càrrec de Carles Salvador i Gimeno.

Els mateixos protagonistes tenien plena consciència de com era de delicat el moment. La Castellonenca, que des del principi de la seua existència havia acceptat de ple les normes de l'Institut d'Estudis Catalans, va discutir la nova proposta i la va acceptar per tal de facilitar les coses als qui, des de les comarques centrals i meridionals del país, havien d'enfrontar-se amb un panorama menys clarificant i lògic.

A partir d'això es va obrir un període d'aprofundiment i de millora, que els signants ja preveïen i que deixaven en mans de les autoritats filològiques i de la “novella generació d'estudiosos”. Les peripècies de la República, la guerra i el franquisme encara van complicar aquell desenvolupament, més del que en 1932 era previsible. I no diguem les amenitats posteriors, que arriben fins avui mateix i que no semblen tenir cap altre objectiu que el molt “patriòtic” d'afavorir la definitiva coronació del procés de substitució lingüística a favor del castellà.

VICENT SIMBOR ROIG

LA NORMATIVITZACIÓ DE LA LLENGUA AL LLARG DEL SEGLE

Les vuit dècades i escaig transcorregudes del present segle han sigut esmerçades pels nostres gramàtics i escriptors a intentar de resoldre el problema de la normativització del parlar valencià, empresa indestriblement aparellada a la prèvia solució de l'origen i filiació lingüística, autèntiques pedres de toc d'aquesta mena de guerra filològica dels cents anys. La història del nostre procés de normativització compta amb un fet cabdal, un epicentre: l'acord ortogràfic de Castelló de la Plana de 1932. Així, doncs, podríem aclarar el repàs de les vicissituds de l'àrdua normativització contemplant tres etapes: els precedents, l'acord i la difusió de l'acord.

1.- Els precedents

1.1.- Els escriptors i la problemàtica lingüística

En l'inici de segle es distingeixen tres

nuclis d'escriptors d'acord amb les seues postures lingüístiques: el cultista-ratpenatista, integrat per un sector de Lo Ratpenat, el líder del qual era Teodor Llorente; el populista, conformat pels escriptors de les diverses col·leccions de narrativa i les revistes satíriques i polítiques; i el minoritari grup d'escriptors, sobretot poetes, superadors de les timorenques solucions de nom i, de vegades, arcàntzants solucions dels primers, i de les plebeïtzants i castellanitzadores propostes dels segons; o en uns altres mots, els defensors clars de la unitat lingüística de valencià i català i de l'acostament a les solucions ortogràfiques de *L'Avenç*, primer, i de l'Institut d'Estudis Catalans, a partir de l'aprovació de les normes l'any 1913.

És el primer nucli el que gaudeix de més prestigi, mentre que el segon manté una influència concreta sobre un públic

més ampli. El tercer, minoritari i rupturista, integrat pel conjunt d'escriptors renovadors i, també, pels membres de les associacions culturals i partits polítics nacionalistes —sobretot Joventut Valencianista—, hagué de lluitar amb escassos mitjans, tanmateix, per fer-se un ressò propi en el món cultural valencià i arrossegar el públic guanyat per les diverses revistes populistes cap a les seues propostes de dignificació literària i normativització ortogràfica. Ens referim a escriptors com Miquel Duran de València, Daniel Eduard Martínez Ferrando, Jacint Ma. Bayarri, Francesc Puig Espert, Eduard López-Chavarri... Al seu costat cal afegir el nucli d'escriptors castellonencs: Salvador Guinot, Josep Pascual Tirado, Àngel Sánchez Gozalbo, Maximilià Alloza, Joaquim Garcia Girona.

El nucli d'escriptors, esmentats, en la major part doblats de polítics, o viceversa,

foren la columna vertebral de la maduresa política, literària i lingüística dels valencians. Els ja coneguts i els seus fills generacionals (Carles Salvador, Adolf Pizcueta, Maximilià Thous Llorens, Francesc Almela i Vives, Enric Navarro Borràs, el malaguanyat Vicent Tomàs i Martí, Bernat Artola, ...), educats en les organitzacions culturals i polítiques —sobretot la Joventut Valencianista— que Eduard i Daniel Martí Ferrando, Miquel Duran i els seus companys fundaren. Tots dos nuclis generacionals són conjuntament els responsables en els anys trenta dels primers èxits electorals del valencianisme, de l'actualització de la producció literària i l'acord ortogràfic de 1932.

1.2.- Els gramàtics i la problemàtica lingüística

El primer gramàtic, per ordre cronològic, a recordar és Josep Nebot i Pérez (Vila-real 1853-1914), el qual durant l'última dècada del segle passat i la primera de l'actual publica *Apuntes para una Gramàtica Valenciana Popular* (1894)(1), "Algo sobre Fonología Valenciana", dins *Almanaque de "Las Provincias"* (1899), i *Tratado de Ortografía Valenciana Clásica* (1910).

El seu pressupòsit teòric més original és la separació i defensa de dues normatives diferents: una per al llenguatge culte i una altra per al llenguatge popular.

Pel que fa a la unitat lingüística del valencià amb el català i balear, Nebot, que en 1894 admetia la unitat de la llengua culta, amb el pas dels anys esdevé un ardorós defensor de la segregació lingüística.

Al capdavant la seua proposta normativitzadora resultà un esforç absolutament inútil, d'impossible aplicació.

El següent gramàtic fou el P. Lluís Fullana i Mira (Benimarfull, 1871-Madrid, 1948). La seua dedicació a l'ensenyament el portà a l'afecció lingüística, sobretot de la llengua pròpia, a la qual dedicà els seus esforços des de l'any 1906, en què li premiaren als Jocs Florals de Lo Rat-Penat la seua obra *Morfologia del verb en la llengua valenciana*, fins al 1932, any de la publicació de la seua *Ortografia Valenciana*.

L'obra del P. Fullana se'ns presenta com una labor decisivament infortunada. No va saber o no va voler superar el xantatge de les pressions ambientals i de les forces vives, contràries a acceptar la pertinença del valencià a la llengua catalana. Mai no abandonà un còmode i impossible

eclecticisme. Així, l'any 1907 s'atreveix a afirmar, bé que amb suavitat, la unitat lingüística al pròleg de *Característiques catalanes usades en lo Reine de Valencia* i confessa obertament a Mossèn Alcover en una carta del 5 d'abril de 1916 —un any després d'haver escrit la *Gramàtica Elemental de la Llengua Valenciana*, on adoptava una posició secessionista—:

"Tinga en conte que he tingut que sacrificar moltes de les meues conviccions a fi de deixarme entendre y no agraviar a molts, i pensant que les reformes ortogràfiques deuen ser introduïdes pòc a pòc, per a no *espantar la caça*."

Com en Valencia estem encara començant es precis subjectarse a les circumstàncies i sense qu'els valencians s'en àberceixquen (=aperceben), donan (*sic*) passets cap a la unitat ortogràfica del *catalá*. Més si ells creuen que volem portar-los vullgues o no vullgues al catalá, es fan arriere." (2)

Mai no s'atreví a parlar, tan contundentment en públic. I en la seua obra gramatical sempre mantingué una actitud secessionista. Una actitud paradoxal que el porta a signar l'acord ortogràfic del 1932, el mateix any en què publica *Ortografia Valenciana*, secessionista i absurda en el context.

Ni les solucions ortogràfiques ni les gramaticals, secessionistes, no podien competir amb el rigor científic i l'eficàcia de les coetànies del seu admirat Pompeu Fabra. La seua era una empresa impossible en el context lletraferit valencià. Els escriptors valencianistes acabaren per abandonar la infinita prudència, o còmoda adaptació al medi "oficial", del P. Fullana i iniciaren un procés que desembocà en l'acord de Castelló de la Plana.

Bernat Ortín Benedito (València, 1893-1940), membre d'aquest sector d'intel·lectuals nacionalistes, mestre i professor numerari de les Escoles d'Artesans, publicà l'opuscle *Gramàtica Valenciana (Nocions Elementals)*. Per a *Escoles de Primeres Lletres* (1918), que, a desgrat d'algunes errades i incongruències, significa la primera incorporació entre els gramàtics valencians de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Era el primer símptoma públic gramatical del canvi que aportava la nova generació valencianista.

Molt més transcendent va ser l'aportació de Lluís Revest i Corzo (València,

Carles Salvador

1892-Castelló de la Plana, 1963), membre actiu del nucli castellanenc i que publica *La Llengua Valenciana. Notes per al seu estudi i conreu* l'any 1930, dos abans de l'acord. Revest és el primer gramàtic valencià del nostre segle que s'atreveix a afirmar la catalanitat del parlar valencià:

"Creem que la llengua valenciana és, i no res més, la dels catalans, qui la portaren quan a la Conquesta; per esta raó és que'ls filòlegs anomenant-la del poble qui primer la parlà la coneixen universalment per *catalana*." (3)

Ara bé, malgrat aquest reconeixement, Revest i Corzo no accepta a ulls clucs tota la normativa fabriana, sinó que s'hi oposa a alguns aspectes concrets d'Ortografia, Morfologia i Sintaxi.

Les objeccions que hi fa a l'Institut en el camp morfològic i, sobretot, en el camp lèxic eren molt raonables aleshores; no així diverses opcions morfològiques i lèxiques, però no pot escriure's amb codis gràfics diferents segons cadascuna de les variants regionals. Revest va ser finalment l'encarregat de redactar les normes ortogràfiques que serviren de base per a l'acord.

2.- L'acord ortogràfic de Castelló de la Plana de l'any 1932.

Per fi dos anys més tard, el 1932, hom aconsegueix d'arribar a un acord ortogràfic assumit per la pràctica totalitat d'escriptors i entitats culturals. La normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, amb unes molt lleugeres divergències gràfiques, s'incorporava amb ple consens al País i, amb la normativa, l'acceptació implícita de la unitat de la llengua. L'eclecticisme del P. Fullana s'havia mostrat inservible, com ell mateix sembla corroborar-ho en encapçalar la llista de signants de l'acord de

Castelló de la Plana.

3.- Difusió de l'acord

3.1.- Des de la República fins a la desfeta militar: 1932-1939

Carles Salvador i Gimeno (València, 1883-Benimaçlet, 1955) prengué la responsabilitat de divulgar les normes. I ho feu per un doble mitjà: la confecció d'opuscles gramaticals i els articles a les revistes nacionalistes.

Des de les seccions fixes "Notes gramaticals", de la revista *El Camí*, i "Idioma", de les revistes *Timó* i *Acció*, organitza uns cursos per correspondència. Estableix unes classes orals en el Centro de Cultura Valenciana durant el curs 1935-36, on segueixen les lliçons de *El Camí*, publicades el 1934 amb el títol *Ortografia Valenciana*. El 1937 s'encarrega de prosseguir els cursos organitzats a la Universitat per l'Institut d'Idiomes.

Tant des de la docència directa, com des de l'elaboració d'un seguit de manuals, on adaptava a la realitat valenciana els opuscles de Jeroni Marvà, Carles Salvador fou la peça clau de la difusió de les normes acordades.

Al seu costat cal esmentar la incorporació de dos joves lingüistes: Manuel Sanchis Guarner i Josep Giner i Marco. El primer publica l'any 1933 el seu clàssic *La llengua dels valencians* i, l'any següent, en col.laboració amb T. Navarro Tomás, *Análisis fonético del valenciano literario*, en els qual explica per primera vegada amb rigor universitari els sons alveolars sibilants i els palatals fricatius i africats. Aquest mateix any 1934 Josep Giner publica *La conjugació dels verbs en valencià*, magnífic opuscle, on per primera vegada trobem exposades científicament les formes verbals valencianes.

Abans de la desfeta del 1939 els valencians comptaven ja amb una normativa ortogràfica acceptada per la pràctica totalitat dels escriptors i amb estudis de fonètica i morfologia rigorosos. Tot era a punt de la consolidació definitiva de la normativització de la llengua, però l'arribada de la Dictadura tallà bruscament el procés.

3.2.- Des de la Postguerra fins a l'actualitat

Carles Salvador continua essent l'home providencial. Des de Lo Rat-Penat organitza a partir de 1950 els cursos, orals i per correspondència. Al seu voltant s'agruparen tots els joves gramàtics i filòlegs valencians —llevat de Sanchis Guarner, aleshores a Mallorca—: Enric

Valor i Vives, Josep Giner i Marco, que sovint usa el pseudònim de Guillem Renat, Francesc Ferrer i Pastor...

Precisament per servir de text bàsic dels cursos, Lo Rat-Penat publicà l'any 1951 les *Lliçons de Gramàtica Valenciana amb exercicis pràctics*, de Carles Salvador mateix, obra que juntament amb la *Gramàtica Valenciana*, de Sanchis Guarner, publicada l'any anterior, ha servit de manual per a totes les generacions de Postguerra fins a la dècada dels setanta.

En la seua gramàtica Carles Salvador subsana alguns errors fonètics-ortogràfics dels opuscles anteriors i incorpora les mínimes solucions ortogràfiques de l'Institut no acceptades en l'acord del 1932. Hi adjunta per primera vegada un capítol de Sintaxi i un altre de Prosòdia, basats també en el model de J. Marvà, de tal manera que el resultat és una gramàtica pedagògicament excel·lent. Els seus col.laboradors Vicent Ferris, Francesc Ferrer i Pastor i Enric Valor s'encarregaren d'anar revisant-la i ampliant-la en la tercera edició (1955) i en la quarta (1966), la definitiva.

La gramàtica de Sanchis Guarner era, al contrari, no un text de mires específicament pedagògiques, sinó un estudi profund i original del català analitzat des del parlar valencià i, per tant, innovador en nombrosos aspectes.

Després unes altres gramàtiques s'hi han afegit amb noves aportacions i enfocaments pedagògics: Enric Valor, F. Ferrer i Pastor, J. Giner, V. Pitarch, el col·lectiu responsable de les gramàtiques de l'ICE. La normativització del valencià esdevenia ja una realitat ben cimentada.

L'actitud segregacionista, que, a excepció de l'anècdota J.M^è Bayarri, arranca des de l'inici de la dècada dels anys setanta, fomentada per coneguts interessos polítics, més que no impedir la normativització del valencià, ja molt assentada, ha significat i significa un dels majors entrebancs per a la normalització social de la llengua. Però açò és una altra batalla, en què els polítics i el govern autonòmic i central juguen el paper principal.

Notes

- 1.- Transcripció literalment els títols i el paràgraf citats.
- 2.- Part de la fotocòpia de la carta autògrafa aportada per Alfons Llorens a l'article "Descubrimos las cartas del Pare Fullana", dins *Valencia Semanal*, nº 35, 6-13 agost 1978, ps. 46-48. També citada per A.M^è Alcover, *Boll. Dic. Lleng. Cat.* 1978-19, IX, p. 217, i, tret d'aquest, per Sanchis Guarner a *La llengua dels valencians*, 6a. edició, 1978, p. 56.
- 3.- Lluís Revest i Corzo, *La Llengua Valenciana. Notes per al seu estudi i conreu*, Castelló de la Plana, 1930, p. 13.

Enric Valor